

vors de meló etc. mesclada ab aygua y sucre», i a més: «la beguda composta solament de llet de ametllas, sucre y aygua» amb l'equivalent castellà d'*almendrado*. En realitat, s'hi podia afegir la varietat d'orxata més coneguda avui, és a dir, la que es confecciona amb xufes, puix que a l'article *xuflla* el mateix diccionari ens informa que aquest tubercle s'usa en orxata.

Pel que fa a la procedència immediata d'*horchata/orxata*, el DCEC/DECH (s. v. *horchata*) hi veia dues possibilitats: en primer lloc, un origen en l'italià *orzata*. JCoromines hi reconeix que aquesta paraula s'hauria d'adoptar més aviat com a **horzata*, si bé no descarta la possibilitat que el so africacat i sonor de la z italiana que no tenia equivalent exacte en castellà es pogué pendre capritxosament com a ħ. Si en realitat aquesta ha estat la via de la penetració del mot (*horchata/orxata*) a Espanya, llavors el cat. *orxata* s'hauria de considerar un manlleu del castellà. En segon lloc, JCoromines pensava en un origen mossàrab, de València: un **orġata* > *orġata* (en la pronúncia apitxada de la capital).¹⁶ Aquesta explicació és menys problemàtica des del punt de vista fonètic i més preferible geogràficament. L'absència de la documentació antiga d'un mot d'origen mossàrab no sorprèn: d'un home culte, com ho era, el valencià Vicent Ferrer, s'esperaria més aviat dir *ordiat* (mot comú pertot en la llengua) que no **orġata*, mot regional usat per la gent humil. Altrament, notem que de l'existència d'aquest mossarabisme pot ser-ne un testimoni la forma *roċata* que corre a Marroc (Lerchundi), forma amb una transposició de la r no gens rara en mossàrab (cf. *ruċal* enfront del cast. *orzuelo*). Així i tot, JCoromines també reconeix que aquesta transposició es dona també en els dialectes magrebins en temps moderns i no considerava provat el mossarabisme del marroquí *roċata*. En resum, a hores d'ara no podem decidir a favor de l'origen italià o mossàrab valencià. Més documentació sobre el mot, i també dades relatives a la comercialització de la beguda refrescant, si això era primer a Itàlia o a València, podran aclarir-nos l'origen d'*orxata/horchata*.

DERIV. d'*orxata*: *orxater*, *orxateria*.

¹ Però en algunes zones el resultat fou *orge* (un exemple antic en PSW v, 515b); avui *orge* amb variants anàlogues és viu al Llemosí, Delfinat, Alps, a Bordeus i algun punt de Gascunya; d'allí *orgier* 'mercader de grans', que en la forma *orger* figura en un passatge de la *Cròn.* de Jaume I en referència als graners de Montpeller: «E quant vench altre dia, al vespre, vengren los *orgers* ab brandons e candelas» (cap. 301, ed. Col. Pop. Barc., vi, 20). — ² Ja en *Vidal Mayor* (ed. Tilander), II, pp. 370.34 i 35, i en *Fueros de Aragón* (ed. Tilander), p. 213; en aquest darrer text també figura la forma amb diftongació *uuerdio* (p. 115), que avui dia encara continua en algun punt d'Alt Aragó: JCoromines va registrar *guardio* a Echo (1966); d'altra banda, *ordio* és usual en Ansó, Gistaín, Bielsa, Plan i Liédena (BDC xxiv, 1937, 176), i fou registrat per JCoromines un cop més a San Juan de Plan i a Bielsa l'any 1965; JCo-

romines va sentir-lo a més a Ballobar (Baix Cinca) en la frase: «*ordio*, este año, no'n cogereamos ni pa las gallinas» (DECH II, 8b29). *Ordio* figura també en textos antics de Navarra: doc. de 1210 i 1329 (veg. F. González Ollé, *Textos Ling. Navarros*, Pamplona 1970, pp. 42 i 89.210). — ³ Apareix en documents de 1233 i 1240 de Castella del Nord (DECH IV, 393a18); en 1.ª *Crón. Gen.*, 393b32, 46.12, 51.15, *Gen. Estoria* II i 18b6; en *Fernán González*, 234c; Berceo, *Mil.* 552d; *Fuero d'Alarcón* (ed. J. Roudil, París 1968), p. 228 (ms. fi S. XIII); en *Los Fueros de Sepúlveda* apareix el topònim *La Cabeça de Ordiales* prop d'aquesta ciutat (ed. E. Saez, R. Gibert etc., Segovia 1953, p. 60); encara en un doc. de 1497 es llegeix «tovallas de lino, --- de grano de *ordio*» (BRAE II, 94), on però no és clar si hom verament parla de matèria tèxtil o de color. — ⁴ No seria lícit veure en un mot d'aquesta mena un tractament savi o mig-savi pròpiament dit. Encara que és sorprenent la conservació de l'hiatus en HORDEUM en contrast amb HORDEOLUS > cat. *urçol*, castellà *orzuelo*, el paral·lelisme amb HORREUM 'graner' > cat. *orri*, cast. *orrio*, és notable. S'ha de concloure que la combinació -rd- darrera accent va afavorir, en part del territori romànic, la conservació del hiatus. L'afinitat de la d amb r és fet ben conegut. D'altra banda, Jud fixant-se en els nombrosos concorrents d'HORDEUM: *cebada*, *balharc*, rom. *du-méga*, designacions que en part denominen *Hordeum vulgare* a diferència d'*Hordeum distichum* (cf. en cat. *ordi palmell* o *palmell* o *palmella*, o *ordi blanc*) o *H. hexasticum*, insinua que el tractament mig-savi pot ésser degut a introducció tardana junt amb la del conreu d'una mena determinada d'*ordi*. — ⁵ Cf. la locució *anar mal els ordins a algú* (*AlcM*). — ⁶ JCoromines va registrar *ordí* a Tavascan i Tor (Alt Pallars), 1934, a Traiguera (Maestr.), pl. *ordins* a Canet lo Roig (id., 1961) i a Sarroca de Segrià, 1935. — ⁷ Busa-Nebr. (1507) inclou *ordial* com a adj. amb l'equivalent llatí de *hordeaceus*. — ⁸ *AlcM* duu *ordiar* com a verb en l'acc. de 'mesclar ordi amb altres cereals' (sense localitzar), i a més cita de Mall. la frase feta: «Amb tant de dur-mos ordi, mos has arribat a ordiar» (= 'cansar algú a força de parlar molt'). — ⁹ Citem de Ribelles, *Bibl. Val.* I, 321a. — ¹⁰ GSchib, *Vocab. StVicentF* (Barcelona 1977), p. 108, on es dona encara un altre exemple d'aquest mot; *AlcM* cita un exemple més d'un *Flos medicinal* (S. xv). — ¹¹ Deu ser aquesta preparació a la qual es refereix *DAG.*, s. v. *ordiat*: «espècie de gelatina per a algunes malalties, en la qual entrava substància d'ordi, xv, xvi». — ¹² Veg. l'ed. de R. Grewe (NCL. cxv), Barcelona 1979, pp. 128-9, i la n. 2. — ¹³ Apareix en els dos manuscrits, V i B, d'aquest text (S. xv), que són independents un de l'altre, i figura a més en l'índex inicial del V, que segons Grewe (*l. c.*, p. 55), devia ser ja en el text originari. — ¹⁴ En l'ed. de V. Leimgruber (Barcelona 1977), p. 76.119. — ¹⁵ Figura en f. 40 d'aquest text, segons Leimgruber, ed. catala-